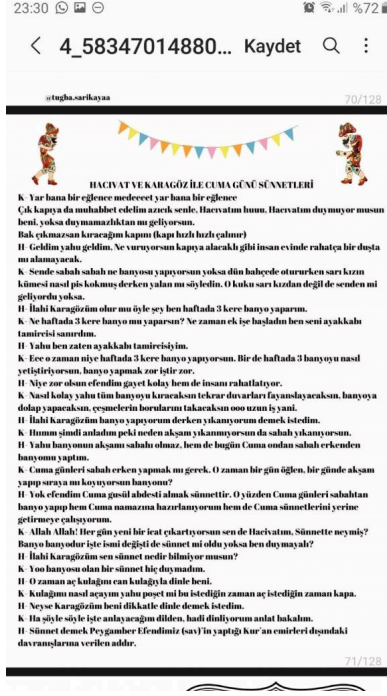

Hacivat Karagöz Muamması

— Halit Durucan · 23 Ekim 2025

Hacivat İle Karagöz

Birbirine zıt iki karakter:

Çocukluk yıllarımızın ayrılmaz parçasıydı Hacivat ile Karagöz skeçleri. Radyolu dönemlerde Hacivat ile Karagöz skeçlerini heyecanla dinlemek için radyoların etrafında kümelenirdik. Sadece çocuklar mı, elbette anne-babalarımız da bu eğlendirici skeçleri dinlerdi. İşte o günlerde severek ve gülüşerek dinlediğimiz Hacivat-Karagöz karakterlerinin gerçekte yaşayıp yaşamadığı merak edilmektedir. Bu sebeple, ChatCPT üzerinden kısa bir araştırma yaptım.

Rivayetlere göre Hacivat ile Karagöz, Osmanlı'nın erken döneminde Bursa'da yaşamışlardır. Bu iki karakter Orhan Gazi zamanında Bursa Ulu Camii'nin yapımında çalışmıştır. Her ne kadar birbirine zıt karakterler olsa da camii inşaatında çalışırken bile nüktedanlık yaparak ustaları oyalıyorlardı. Bu durum Orhan Gazi'ye intikal etmiş. Padişahın, Hacivat ile Karagöz'ün, ustaları ve işçileri oyaladıkları için idam ettirdiği ileri sürülür. Orhan Gazi, iki nüktedanı idam ettirdiğine pişman olmuş ancak olan olmuştu. Hem onları seven halkın gönlünü almak hem de pişmanlık yaşayan vicdanına su serpmek amacıyla Hacivat ile Karagöz'ü gölge oyununa dönüştürmüştür.

Hacivat ile Karagöz, tarihsel olarak kanıtlanmış kişiler değildir ancak bu iki nüktedan figürün kökenleri hem Türk halk tiyatrosu hem de Orta Asya gölge oyunları geleneğinin bileşimidir.

Hacivat ile Karagöz'ün kişilikleri üzerine yapılan açıklamalara göre; Karagöz, doğrudan, kaba ama dürüstçe konuşan bir halk sesidir. Hacivat ise medrese eğitimi almış, kelimeleri süslü ama pratikte

yetersiz bir aydındır. Birbirine zıt iki karakter, yüzyıllarca Osmanlı toplumunun iç çatışmalarını perdeye yansıtarak hem güldürmüş hem düşündürmüştür. Meddahların bireysel anlatısından farklı olarak burada iki karakterin çatışması üzerinden toplumun sesi yankılanmıştır.

Karagöz, cehaletin ve saflığın verdiği cesaret ile halkı temsil etmiştir. Dobra konuşur; yanlışa yanlış der; medreseler, zenginler sınıfı ve saray nasibini alırdı.

Hacivat ise medrese eğitim almış ancak halktan kopuk bir aydıdı. Osmanlı bürokrasisinin diliyle konuşur, konuşmalarının çoğunda Karagöz'ü küçük görürdü. Birbirine zıt iki karakter arasında geçen diyaloglar; medeniyetle cehaletin, halk ile yönetimin, samimiyetle riyakârlığın çatışması olarak yorumlanmaktadır. Gülmeler ise sadece birer maskeydi; maske arkasındaki asıl yüz ise eleştiriye temsil ediyordu.

Yıllar sonra Hacivat-Karagöz gölge oyunları, Ramazan gecelerinin, loca toplantılarının ve kahvehanelerin vazgeçilmezleri haline gelmiştir. Ancak gölge oyunları hiçbir zaman zararsız görülmedi. Bazen perdeyi yöneten hayali, sert bir yergiyle sansürün sınırlarını zorlamış, bazen padişahın bile hicvine yaklaşmıştır. Bu süreçlerin sonucunda Karagöz ile Hacivat, sadece iki gölge karakter değil; sisteme dokunmadan sistemi eleştirmenin zekice bir yolu olmuştur. Deyim yerindeyse; gülmek bir direniş biçimine dönüşmüştür.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Hacivat ile Karagöz, uzun yıllar sadece bir gölge perdesinde değil, milletin ortak hafızasında yaşadı ve yaşamaya devam ediyor. Televizyonların olmadığı fakat radyoların nadir olduğu o dönemlerde, Ramazan akşamlarında, bayram sabahlarında ve iftar sonralarında herkes "Hay Hak!" sesini beklerdi...